

TRVALO UDRŽATEĽNÝ ROZVOJ – ILÚZIE A REALITA

Juraj HRAŠKO

SUSTAINABLE DEVELOPMENT - ILLUSION AND REALITY

Abstrakt

Aktuálnym problémom v súčasnosti je zodpovedanie otázok za akých podmienok môže byť prírodný zdroj súkromným majetkom. O trvalej udržateľnosti sa začalo hovoriť začiatkom sedemdesiatych rokov v súvislosti s poznáním, že nekontrolovateľný rast populácie, výroby, spotreby, znečistenia prostredia a pod. je v prostredí obmedzených zdrojov nemožný. U nás bol prijatý zákon č. 17/1992 a Stratégia, ktoré sú poznačené najmä rukopisom ich autorov z radov ochrancov

prírody, ktorí hlavný dôraz kladli a naďalej kladú na zachovanie pôvodnej rozmanitosti prírodných ekosystémov, na obnovu kultúrnych pamiatok, na výchovné akcie občanov a najmä mladej generácie pre ich ochranu a pod. Dovoľujem si povedať, že sa akosi pozabudlo na človeka a na uspokojovanie jeho potrieb zabezpečujúcich jeho trvalú udržateľnosť, teda aspoň prežitie ľudskej komunity.

Kľúčové slová: trvalo udržateľný rozvoj, pôda, krajina, spotreba

Abstract

Contemporary topical problem is the answering of the question of the conditions under which a natural source may be of private property. About sustainability it began to talk in the early 1970s in connection with the identification that uncontrollable growth of population, production, consumption, pollution of the environment, etc. is impossible in an environment of scarce resources. In our country there were adopted the Act No 17/1992 and the Strategy which are marked, in particular, by handwriting of their authors from the

ranks of the defenders of nature, who placed, and still are placing, the main emphasis on preserving the original diversity of natural ecosystems, on the restoration of cultural monuments, on the educational actions of citizens and, namely, of the younger generation for their protection and etc. I dare to say that it has somehow omitted a man and the meeting of his needs for ensuring his sustainability, thus at least the survival of the human community.

Key words: sustainable development, soil, landscape, consumption

Úvod - postavenie problému

O trvalej udržateľnosti sa začalo hovoriť začiatkom sedemdesiatych rokov v súvislosti s poznáním, že nekontrolovateľný rast populácie, výroby, spotreby, znečistenia prostredia a pod. je v prostredí obmedzených zdrojov nemožný.

Ako to už býva, začali sa formulovať definície, vypracúvať stratégie, prijímať zákony, tak medzinárodné, ako aj národné. U nás to bol základný zákon č. 17/1992 Z.z., ktorý trvalo udržateľný rozvoj definuje ako rozvoj, ktorý súčasným i budúcim generáciám zachováva možnosť uspokojovať ich životné potreby. Neskôr bola spracovaná aj pomerne detailná Národná stratégia trvalo udržateľného rozvoja. Tak zákon, ako aj stratégia sú poznačené najmä rukopisom ich autorov z radov ochrancov prírody, ktorí hlavný dôraz kladli a naďalej kladú na zachovanie pôvodnej rozmanitosti prírodných ekosystémov, na obnovu kultúrnych pamiatok, na výchovné akcie občanov a najmä mladej generácie pre ich ochranu a pod. Dovoľujem si povedať, že sa akosi pozabudlo na človeka a na uspokojovanie jeho potrieb zabezpečujúcich jeho trvalú udržateľnosť, teda aspoň prežitie ľudskej komunity. Zabudlo sa na staré slovenské príslovie „Nech psom tráva rastie, keď kone podochnú!“

Povedať tieto slová sa mi žiadalo preto, lebo podľa môjho hlbokého presvedčenia hlavnú úlohu ľudskej spoločnosti treba formulovať takto: „Ak sa už človek narodil, má právo žiť ako človek, lebo ako hovorí Písmo, všetci ľudia sú diety Božie.“

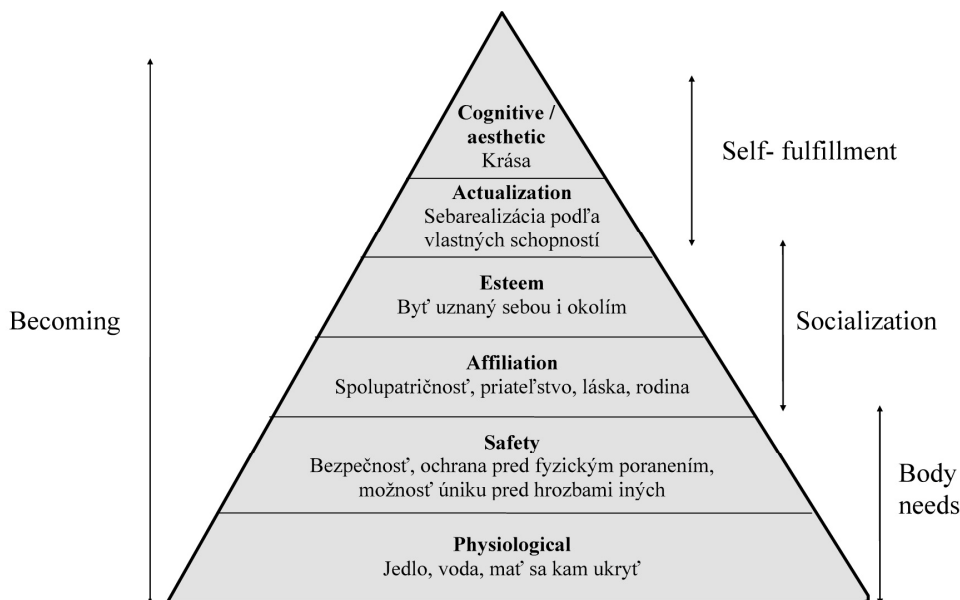
Podmienky pre život človeka

Pre postavenie problému je z vecného hľadiska veľmi dôležité, či naše úvahy orientujeme aj na tú časť ľudstva, ktorá má sotva čo jesť a hladuje, alebo len na tú časť, ktorá už pomaly ani nevie, čo jej z exkluzívnych vecí ešte chýba a nemá záujem dokonca ani na životoch tých ostatných ktorí nepatria k tým šťastlivcom žijúcim v "blahobyte" obživy, spotreby a bývania.

Na grafe amerického sociológa A. H. Maslova je znázornená pyramída ľudských potrieb, od osobnej, na ktorú je odkázaný každý ľudský jedinec (body needs), cez potreby jedinca ako člena ľudskej komunity, (socialisation), až na túžby jedinca po seberealizácii (self – fulfillment). Žiaden živý tvor, teda ani človek sa nezaobíde bez jedla, vody a bezpečnému

úkrytu. Pre trvalo udržateľný rozvoj ľudskej komunity je teda prvoradou úlohou ľuďom zvolených správcov spoločnosti zabezpečiť pre celé ľudstvo aspoň najnutnejšie potreby prežitia, medzi ktoré patrí obživa (jedlo a voda) a bezpečný úkryt (bývanie) a až potom, podľa individuálnych schopností jedinca, resp. podľa miery možností, umožniť časti ľudskej komunity takpovediac nadštandardné uspokojovanie ich individuálnych potrieb.

Potraviny sa dajú získať len z mora a pestovaním základných potravinových surovín na pôde. More sa znečisťuje, výlov je obmedzený. Hlavným producentom potravín zostáva teda poľnohospodárska výroba, primárne podmienená využitím maximálnej výmery vhodnej pôdy v krajine pre poľnohospodársku výrobu a zachovanie dostatočnej plochy pôdy, na ktorej rastie iné úžitkové rastlinstvo (lesy, lúky,).

According to A.H. Maslow, 1954

Potraviny a voda sú teda nenahraditeľnou podmienkou trvalo udržateľného rozvoja ľudskej spoločnosti, ba dokonca podmienkou prežitia človeka.

Predpokladom pre riešenie nedostatku potravín je stabilizovaný počet ľudí na Zemi, avšak s vylúčením ich zabíjania vo vojnách, či už lokálnych, občianskych alebo svetových. Na celom svete je dosť múdrych národných vlád i parlamentov, múdrymi ľuďmi máme obsadené medzinárodné organizácie, počnúc Organizáciou spojených národov a jej početných agentúr, máme na svete tisícky humanitárnych organizácií a organizácií ktoré sledujú dodržiavanie ľudských práv, ale ani jedna nerieši dôsledne zabezpečenie práva človeka na potravu. Tisícky medzinárodných dobročinných akcií slúžia viac propagandistickým účelom pre sebauspokojovanie obyvateľov bohatých štátov, a vyhlasovanie vlád bohatých krajín, že sa predsa len niečo robí.

Málo pozornosti, nevynímajúc ani postoje cirkvi [PS. dal by som dĺžeň, t.j. cirkvi], sa venuje záverom celosvetovej konferencie OSN o dôsledkoch vývoja svetovej populácie, ktorá sa konala v septembri 1994 v Káhire. Tu bol prijatý cieľový program, aby sa svetová populácia do polovice 21. storočia stabilizovala na úrovni, ktorá nepresiahne 9,0 miliárd ľudí, čo je podľa expertov hornou hranicou, ktorú môžu poskytnúť pre ich existenciu všetky prírodné zdroje Zeme.

Chcem poukázať na existujúce prognózy, podľa ktorých by pri takom životnom štandarde aký je dnes v USA vystačili svetové zdroje potravín len pre približne 1,5 až 2,0 mld. ľudí, a pri takom, ako má Slovenská republika len pre 4,5 až 5,0 mld. ľudí, čo nezodpovedá ani polovici súčasnej svetovej populácie. Hovoriť teda o prebytku potravín na Zemi je jednou z lží, ktoré nám servíruje ohlupujúca propaganda.

Expertmi FAO bol ešte v 70 rokoch minulého storočia formulovaný princíp, že sa každý štát musí v svojej praktickej politike snažiť, aby zabezpečil v čo najvyššej miere výživu vlastného obyvateľstva z domácich zdrojov. Optimálne využitie domáceho pôdneho fondu teda nemôže byť ponechané na živelné pôsobenie momentálnych trhových mechanizmov lebo sa predpokladá, že ľudstvo bude v budúcnosti čeliť mnohým problémom, z ktorých jeden sa bude určite týkať nedostatku pôdy a predovšetkým jej poľnohospodárskej využiteľnej časti.

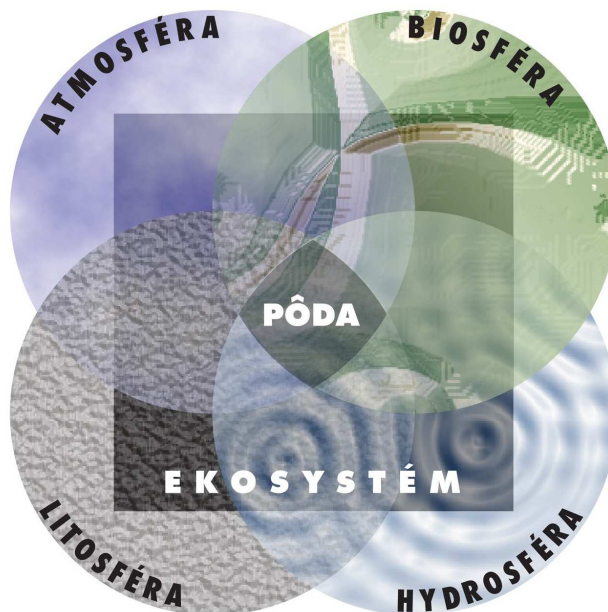
Pôda, jej význam a miesto v krajine

Prírodné vedy pomenúvajú tri základné prírodné zdroje, ktoré sú podmienkou pre existenciu tak rastlinnej (bylinnej, lesnej i močiarnej), ako i živočíšnej ríše, vrátane človeka. Je to pôda, voda a ovzdušie. Pôda vznikla z pôvodnej horniny vplyvom komplexného pôsobenia vonkajších faktorov v priestore a čase a tvorí vlastne základný prvok každého suchozemského ekosystému.

Pôda je vlastne najvrchnejšia oživená vrstva zemskej kôry, ktorá má sústavnú látkovú a energetickú výmenu medzi ostatnými zemskými sférami, ako je atmosféra, geosféra, hydrosféra a biosféra. Tak, ako pôda vznikla oživením povrchovej časti Zeme organizmami, môže plnohodnotne ďalej existovať len v jednote s rastlinami ktoré na nej rastú a ďalšími organizmami, ktoré v pôde a na pôde žijú. Tvorí základnú zložku každého suchozemského ekosystému a spolu s vodou a ovzduším je jedným z troch základných prírodných zdrojov. Na základe aspoň týchto letmo vymenovaných schopností pôdy je jasné, že pôdy tvoria pre ľudí najcenejšie bohatstvo, ktoré si zasluhuje od nich aj mimoriadnu pozornosť a ochranu.

Odhaduje sa, že na zemi je plocha pôdy celkovo v rozlohe 149 mild. km², avšak vzhľadom na hrúbku jej vrstvy v ktorej sú rastliny schopné zakoreniť a vegetovať je to len 95 mild km², čo je 67% z celkovej plochy. Ostatok plochy Zeme zaberajú ľadovce, púšte, nezvetrané horniny, sídliská, ťažba surovín a dopravné stavby (B.G. Rozanov 1977).

Funkcie, ktoré plní pôda v prírode, môžeme začleniť do týchto skupín:

Prírodné funkcie (pôda ako prírodný zdroj)

Vegetácia ktorá rastie na pôde vytvára v procese fotosyntézy organickú hmotu, akumulovaná slnečná energia sa ukladá vo forme pôdneho humusu, čím sa prostredníctvom pôdy energeticky obohacuje planéta Zem. Pôda tvorí životný priestor pre rastliny a pôdne organizmy, pre zvieratá a človeka, je základom života a tvorí centrálnu súčasť látkového kolobehu v prírode, najmä kolobehu vody a živín.

Úžitkové funkcie pre človeka

Hlavnými úžitkovými funkciami pôdy sú z hľadiska človeka také, že je stanovišťom poľnohospodárskych a lesných plodín, čo je v plnom súlade s jej prírodnými funkciami prírodného zdroja. Je však aj priestorom pre iné hospodárske využitie, ako je budovanie dopravných sietí, zariadení pre zásobovanie, pre uloženie odpadov, tvorí priestor pre bývanie, rekreáciu a odpočinok a je priestorom pre dobývanie surovín

Preto je osobitne dôležitá plocha porastená rastlinstvom, lebo rastliny pútajú v procese fotosyntézy slnečnú energiu a produkujú novú organickú hmotu, ktorá slúži ako zdroj potravy a časť sa po ich odumretí a premenách akumuluje v pôde vo forme humusu, ktorý zvyšuje energetickú bilanciu našej planéty, čo dodáva pôde široký planetárny a kozmický význam. Chcel by som podčiarknuť, že v princípe nie je žiadny rozdiel v tom, aké rastlinné spoločenstvo púta slnečnú energiu, čo nám dovoľuje formulovať tézu o jednote pôdneho krytu zeme a odmietnuť tézu o primárnom delení pôd na poľnohospodárske a lesné (Hraško 1985), ktoré označuje len typ súčasného hospodárskeho využitia pôdneho krytu.

Ak sa pozrieme na územie Slovenska, tak súčasný stav využívania pôdneho fondu nášho štátu nie je odrazom vedecky zdôvodneného optimálneho spôsobu jeho využívania, ale je odrazom tých vlastníckych vzťahov, ktoré sa vytvárali už od čias feudalizmu.

Ak posúdime územie SR z klimatickej vhodnosti, dochádzame k záveru, že z klimatického hľadiska celé územie nášho štátu vyhovuje kritériám pre lesné porasty, ale len čiastočne pre poľnohospodárstvo (v našich geografických podmienkach je tento faktor sprostredkovaný hlavne cez nadmorskú výšku územia, ktorá limituje najmä dĺžku vegetačného obdobia a podmieňuje teploty ovzdušia i pôdy).

Aj z hľadiska reliéfu je celé naše územie rovnako vhodné pre lesné hospodárstvo, okrem strmých zrázov (ak neberieme do úvahy produkciu čoho? - drevenej hmoty, lesov? - prosím upresniť), avšak poľnohospodárske využitie je

limitované sklonmi do 22—25°, a to najmä z hľadiska rizika možnej erózie, čo je kombinované často aj pôdno substrátovými podmienkami. V prípade, že sa uvažuje poľnohospodárske využitie v kultúre orná pôda, je svahovitosť ešte výraznejším limitujúcim faktorom, a to tak z hľadiska obrábania, ako aj zvýšeného rizika erózie, ktorá má za následok postupné zhoršenie až zničenie pôdy, preto sa odporúča orať maximálne do svahovitosti 10 – 12°.

Z hľadiska vhodnosti samotnej pôdy (vrátane substrátu) je taktiež celé územie nášho štátu vhodné pre lesné hospodárstvo (s výnimkou vysokohorských štítov, ktoré sú prakticky bez jemnozeme a asi 8500 ha extrémne alkalických pôd, ktoré dreviny neznášajú).

Pre poľnohospodárske využitie sú rozhodujúce a limitujúce najmä hĺbka pôdy, štrkovitosť a kamenitosť (ako stabilné pôdne vlastnosti) a zamokrenie (ako relatívne stabilná vlastnosť). Z hľadiska obrábatel'nosti a rizikovosti hospodárenia sa uplatňuje najmä textúra (zrornosť) pôdy (stabilná vlastnosť).

Úžitkové vlastnosti pôdy, tak lesnej ako i poľnohospodársky využívanej, sú okrem produkcie organickej hmoty aj v tom, že tvorí ohromný retenčný priestor pre vodu, ktorý je niekoľko desiatnásobne väčší, ako sú všetky vodné plochy na zemi s výnimkou svetového oceánu. Preto aj starostlivosť o vodné zdroje, začína opatreniami na zadržanie zrážkovej vody na mieste, kde dažďová kvapka dopadla, teda v pôde.

Súčasná s aplikáciou moderných technológií pestovania je teda pôda pilierom trvalého rozvoja ľudstva. Súčasná, že vraj vyspelá spoločnosť, robí však všetko naopak. Produkčná pôda sa zaberá na subsidiárne účely pre rôzne druhy výstavby, na pestovanie plodín pre iné použitie (napr. energetika), výmera vhodnej pôdy pre výrobu potravín sa sústavne znižuje a jej kvalita sa zhoršuje.

Súčasná globalizovaná ekonomika v záujme zisku nerešpektuje ani uznesenia takých celosvetových orgánov ako je OSN a jej agentúry. Ešte v roku 1981 bola prijatá Svetová charta o pôde (do slovenčiny preložili Hraško J., Jambor P. 1992), ktorá v preambule definuje pôdu takto (citujem):

„Svetová pôdna politika je založená na zásade, že pôda je obmedzeným prírodným zdrojom, na ktorý sa kladú stále sa zvyšujúce požiadavky pre výživu, oblečenie a zdroje energie pre stále rastúci počet obyvateľov, zároveň je však dôležitým článkom pre udržanie únosnej ekologickej rovnováhy v prírode. Národná pôdna politika by mala zabezpečovať a maximálne stimulovať využívanie pôdy v hraniciach štátu na základe vedecky správnych a rozumných princípov využívania pôdy ako trvalého zdroja bez zníženia jej úrodnosti a bez spôsobenia jej priameho, či nepriameho poškodenia. Znamená to všestrannú podporu zo strany štátu pre zvyšovanie pôdnej úrodnosti, pre predchádzanie procesov erózie a degradácie pôdy a obmedzenia strát najlepšej poľnohospodárskej využiteľnej pôdy pre nepoľnohospodárske účely. Realizácia pôdnej politiky by mala byť braná do úvahy vládou každého štátu pri posudzovaní tak globálnych, ako aj čiastkových projektov štátneho rozvoja.“

Pokračujúci negatívny trend vo vzťahu k pôde viedol svetové spoločenstvo k novej výzve, keď na 68. Valnom zhromaždení OSN bola prijatá rezolúcia, ktorou je budúci 2015 rok vyhlásený za Medzinárodný rok pôdy a 5. december bude každoročne Svetovým dňom pôdy (Uznesenie Valného zhromaždenia OSN z 2. 12. 2013)

Pôda, ako aj voda, sú v svojej podstate nenahraditeľnými prírodnými zdrojmi, ktoré nielen že limitujú a regulujú produkciu potravy i potravín, ale súčasne zabezpečuje v krajine aj jej ekologickú stabilitu a jej trvalú udržateľnosť.

V súčasnej spoločnosti je však o pôdu záujem najmä z hľadiska perspektívneho zisku ľudí, ktorí na pôde neohospodária. Súčasná ekonomické prostredie trhového hospodárstva nedefinuje majiteľa pôdy ako podnikateľa na pôde. Pôda sa stala už len majetkom vhodným pre uloženie bezcenných papierových peňazí a tovarom, na predaji ktorého sa dá vo vhodnej dobe dobre zarobiť. A ako s majetkom s ňou majitelia aj nakladajú. (V orgánoch Európskej únie sa v rozpore so zdravým rozumom lobuje už aj za to, aby súkromným majetkom a teda tovarom bola aj voda).

Toto stanovisko otvorene komentuje George Soros v jednom z rozhovorov, keď sa jasne vyjadril „Som presvedčený, že poľnohospodárska pôda sa stane jednou z najlepších investícií našej doby“, ktorému ešte kontroval Barton Biggs, riaditeľ fondu TRAXIS PARTNERS, „Pôda je investíciou, ktorá je teoreticky bezpečná, generuje príjem a navyše predstavuje zaistenie proti inflácii“

Je teda pôda tovar ?

Na pôde sú postavené aj obytné domy, priemyselné podniky, vojenské objekty, rekreačné zóny a dopravné línie stavby, je vykonávaná povrchová ťažba surovín, tvorí priestor pre umelo vybudované vodné plochy (zásobáreň vôd) a aj priestor pre ukládanie rozmanitých odpadov. Využitie pôdy pre tieto účely nie je podmienené jej schopnosťou produkovať úžitkové rastlinstvo, preto je odôvodnená požiadavka, aby sa pre iné ako produkčné účely využívali najmenej produkčné pôdy a nie najúrodnejšie, ak na ne ukáže prstom bohatý dobrodinec. Produkčnú pôdu treba jednoznačne označiť za prírodné bohatstvo nielen jedinca, ale aj národa, štátu i celého ľudstva.

Iný je vzťah k pôde u poľnohospodára, ktorý na nej hospodári a je pre neho základným výrobným prostriedkom a iný u tých, pre ktorých je pôda strategickým tovarom, ktorý sa dá v prírodnej dobe výhodne predáť, pričom sa neuvažuje na aké účely sa pôda bude ďalej využívať. Som toho názoru, že vlastníckmi produkčnej pôdy by nemali byť právnické osoby a osoby nevyužívajúce pôdu na poľnohospodárske účely, resp. na pestovanie lesných drevín.

Nazdávam sa, že zásadným problémom zostáva zodpovedanie otázky, resp. jej nastolenie právnikom a zákonodarcom, či a za akých podmienok môže byť prírodný zdroj súkromným majetkom. Osobne, ak už zotrávame na pozícii slobodného podnikania, by som pripustil, aby majiteľmi pôdy boli výlučne osoby ktoré na nej hospodária a pre ktorých je pôda v istom slova zmysle základným výrobným prostriedkom pre ich podnikateľskú činnosť. V takom prípade je majiteľ priamo zainteresovaný na udržiavaní svojho majetku, povedal by som v dobrom kondičnom stave, bol by teda priamo zainteresovaný na všestrannej ochrane a na sústavnom skvalitňovaní pôdneho fondu.

Súčasná právna pozícia ochrany prírodných zdrojov z hľadiska účinnosti jej realizácie nezodpovedá potrebám. Doterajší vývoj spoločnosti a jej „ekonomického rozvoja“ je nasmerovaný na drancovanie prírodných zdrojov a nie na ich racionálne využívanie. Preto súčasné prijímané opatrenia sú len kozmetickými úpravami nesprávnej cesty ekonomického vývoja, ktorý bol hrdo nazvaný globalizáciou svetovej ekonomiky.

Existujúca prax potravinárskych obchodných reťazcov je podvod na ľudstve, lebo z titulu lacnejšej ponuky produktov vyrobených v produkčne najvhodnejších podmienkach Zeme, znemožňujú využívanie produkčnej schopnosti celého pôdneho krytu Zeme a tým zabezpečeniu aspoň minimálnej výživy celého ľudstva. Na programe dňa, ktorý podporujú všetky povolené vlády sveta, je len zisk nadnárodných obchodných spoločností z predaja týchto produktov solventným zákazníkom v solventných krajinách.

Pokiaľ správcovia spoločnosti (mám na mysli vlády, parlamenty, ale i banky spravujúce ľudmi vytvorené bohatstvo), nedokážu celej ľudskej komunite zabezpečiť aspoň základné podmienky prežitia, obávam sa, že môžeme očakávať výbuch zúfalstva a sociálne búrky s nepredvídateľnými následkami.

Quo vadis ľudstvo?

Prelistúvam si v pamäti históriu ľudstva a začínam si klásť otázky – čo bolo príčinou povstaní otrokov a čo potom nasledovalo, prečo vznikli sedliacke vzbury a napriek tomu že boli kruto potlačené, nezostalo pri starých manierach vtedy vládnucej spoločnosti, ale sa spoločenská situácia podstatne zmenila. Pozorne som hľadal v knihách, prečo keď napadli sedliaci paláce a kaštiele bohatých si odniesli po zmocnení sa okázalých obydlí boháčov nie ich koberece, kryštálové misky a iné drahocennosti, ani si neodniesli luxusné predmety, ale pri každom prepade vyrabovali sýpky a odniesli si len požíveň pre seba a svoje rodiny.

Porovnávam si to s dneškom, pozorne počúvam o čom si ľudia rozprávajú a čo ich na dnešku hnevá. Prekvapujúco, starosti jednoduchých ľudí sú rovnaké ako v minulosti. Málokto závidí, zlatom zdobené paláce bánk a bohorovných, túži hlavne po jedle, osobnej bezpečnosti a streche nad hlavou.

V takom svete, kde je hlavným kritériom úspešnosti je zisk a bohatstvo jednotlivcov, nemôže byť ochrana prírody a prírodných zdrojov, ktorá je predpokladom trvalo udržateľného rozvoja, odsunutá do altruistickej roviny akademických úvah. Vo vzťahu k ochrane životného prostredia človeka je ochrana prírody v súčasnej dobe sťažená faktom, že rad prírodných zdrojov, ba i príroda ako celok sa stala súkromným majetkom, dôsledkom čoho je, že ak „udelíme“ ktorémukoľvek prírodnému zdroju privilégia súkromného majetku, stáva sa v istom slova zmysle tovarom, ktorý sa môže voľne predávať.

Ak je hlavnou prekážkou ochrany prírody a prírodných zdrojov existencia vlastníckych vzťahov k objektu ochrany, musí sa táto problematika stať výhradnou agendou národného štátu ako správcu týchto zdrojov.

Už aj preto, aby sa zamedzilo reálne narastajúcim sociálnym nepokojom na vidieku, treba poľnohospodárstvo rehabilitovať, lebo ide o osobitný druh výroby, ktorá síce z jednej strany musí ako každá iná výroba prinášať výrobcovi primeraný zisk, avšak z druhej strany tým, že pre produkciu využíva krajinný priestor, stáva sa aj dôležitým krajinnotvorným, alebo deštruktívnym prvkom krajiny. Keď priznávame poľnohospodárstvu tak produkčnú, ako i mimoprodukčnú funkciu v krajine, nemôžeme súhlasiť s jednostrannými návrhmi postaviť poľnohospodársku výrobu v rôznych prírodných podmienkach našej planéty pred globálnu konkurenčnú konfrontáciu.

Rozpor ekonomika – príroda, resp. zdravé životné prostredie, nespeje k trvalo udržateľnému rozvoju, ale k apokalyptickému vyústeniu. Mnohonásobné zvyšovanie intenzity koristníckeho čerpania prírodných zdrojov je v hlbokom rozpore s racionálnym hospodárením. Čím vyšší hospodársky rast založený na doterajších postupoch zvyšovania výroby, tým je tlak na znečisťovanie prostredia silnejší a tým budú rásť aj potrebné náklady na odstraňovanie škôd. Znečisťovanie životného prostredia je totiž daň celého ľudstva prírode za blahobyť časti spoločnosti.

Bohaté štáty riešia svoj národný problém znečisťovania prírodného prostredia aj tým, že pod rúškom technickej pomoci podporujú vývoz výrobných činností znečisťujúcich ich prostredie do štátov s menej vyvinutým priemyslom.

Narastajú zjavné, ale aj skryté konflikty a boj o ovládnutie energetických i vodných zdrojov a územia vhodného pre výrobu potravín atď. Smerovanie ľudskej spoločnosti k vlastnému prežitiu má teda zabezpečiť zameranie environmentálnej politiky. Ak platí, že čo je ekologické je aj ekonomické, potom ochranu životného prostredia a prírodných zdrojov, najmä zdrojov pre existenciu života ľudí, treba dostať do pozície strategickej a globálnej ekonomickej kategórie.

Ak chceme zvrátiť doterajší vývoj, musí byť agenda environmentálnej politiky a trvalo udržateľného rozvoja postavená do kľúčovej pozície spoločnosti. Jej garantom sa musia stať štátne orgány, ktoré sa však musia stať nezávislými od nadnárodných monopolov a kapitálu. Garantovanie takéhoto vývoja by mali prevziať celosvetovo národné orgány zodpovedné za účelné využívanie prírodných zdrojov o ich ochranu, teda akési transformované ministerstvá životného prostredia, ktoré by plnili funkciu koordinátorov činnosti všetkých ostatných ekonomických rezortov.

Účinná environmentálna politika sa nemôže realizovať v jednom štáte, ale sa musí stať celosvetovou agendou. Netreba však vždy čakať len na Smernicu EU, treba jedným, alebo skupinou štátov takýto vývoj iniciovať.

Prvým krokom by mal byť prechod súčasného smerovania „vyrábajúcej spoločnosti“, primárne zameranú na neúnosné zvyšovanie neodôvodnenej spotreby, k spoločnosti „šetriacej“ aby sa predišlo progresívnemu a stále narastajúcemu tlaku na nové suroviny a nezmyselné ničenie prírodných zdrojov.

Už dnes je nadmieru jasné, že sa jedná o riešenie globálnych problémov ľudstva, čo vyžaduje rozsiahlu a angažovanú medzinárodnú spoluprácu a solidaritu. Ak však najmodernejšie technológie nebudú brať ohľad na riešenie globálnych ekologických problémov, ale len na zisk, dá sa očakávať vznik nebezpečenstva pre zánik života na Zemi. Toto je nielen výzva, ale aj hrozba budúcnosti!

Záver

Pre obytné domy, priemyselné podniky, vojenské objekty, rekreačné zóny a aj priestor pre ukládanie rozmanitých odpadov nie je podmienkou schopnosť pôdy produkovať úžitkové rastlinstvo, preto je odôvodnená požiadavka, aby sa pre tieto účely využívali najmenej produkčné pôdy.

Produkčnú pôdu treba jednoznačne označiť za prírodné bohatstvo nielen jedinca, ale aj národa, štátu i celého ľudstva.

Zásadným problémom zostáva zodpovedanie otázky za akých podmienok môže byť prírodný zdroj súkromným majetkom. Osobne by som pripustil, aby majiteľmi pôdy boli výlučne osoby ktoré na nej hospodária a pre ktorých je v istom slova zmysle základným výrobným prostriedkom.

Skončiť so špekulatívnymi nákupmi.

Čo bolo príčinou povstání otrokov, prečo vznikli sedliacke vzbury a napriek tomu, že boli kruto potlačené, nezostalo pri starých manierach vtedy vládnucej spoločnosti. ale sa spoločenská situácia podstatne zmenila. Nespokojnosť hladných ľudí narastá. Mohutnie migrácia obyvateľstva z chudobných regiónov Zeme do bohatých štátov, z ktorých mnohé bohatli na ich zbadačovaní. Voľakedy sa to volalo sťahovaním národov, dnes nezákonná emigrácia. Dôvodom nie je útok na európsku kultúru, ale hlad.

Ak nebudú zabezpečené aspoň základné podmienky prežitia, obávam sa, že môžeme očakávať výbuch zúfalstva a sociálne búrky s nepredvídateľnými následkami.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- [1] Anonymus: (2013) United Nations General Assembly - World Soil Day and International Year of Soils
- [2] Anonymus: (1981) World Soil Chart, In: Medzinárodné dokumenty o pôde, preložili. J. Hraško a P. Jambor, VÚPVR 1992
- [3] Arnold R.W., Szabolcs I., Targuljan V.O. Edts. (1990) Global Soil Change., Report of an IIASA – ISSS – UNEP Task Force
- [4] Ehwald, E.: (1964) Einige philosophische Probleme in der Bodenkunde DDR, Sitz.-Ber. Dt. Akad. Landwirtschafts. Wiss, 13, Berlín, H. 8.
- [5] Hraško, J.: (1985) Teoretické problémy klasifikácie a hodnotenia pôd Geogr. Čas., 37, str. 314 – 324
- [6] Hraško, J., (1996) Umweltverträgliche, marktfähige und menschengerechte Zukunftstechnologien. Zb. Sympózium „Eine Welt – eine Zukunft, Berlin
- [7] Hraško, J.: (1998) Influence of Socio - Economic Changes on Soil Productivity in Slovakia, In: „Advances in Geocology 31, Volume 2, str. 927 – 932, Catena Verlag GmbH,
- [8] Rozanov, B.G. (1977) Soil Cover of the Earth, Publ. House of the Moscow University

ADRESA AUTORA:

Prof. Ing. Juraj Hraško DrSc., akademik SAV
prezident Občianskeho združenia pre trvaloudržateľný rozvoj
Urbančova 9, 949 01 NITRA